

Vidokezo na Vianzisha Mazungumzo kwa Familia

JIFUNZE KUJENGA UHUSIANO MWEMA

Kwa watu wengi watoto, jumuiya za kidijitali ni uenezi wa jumuiya zao za nje ya mtandao. Wanaweza hata kuchangamana na watu kwenye jumuiya zote mbili kwa njia sawa, kama vile kufanya mzaha, kuauni matamano ya marafiki, kushiriki maudhui, kutengeneza mipango, kubishana na kuchezeana kimahaba. Hata hivyo, kupitiamjumuiya za mtandaoni kuna changamoto za kipekee. Inaweza kuweka miingiliano iliyokuwa ya kibinafsi katika nafasi za umma. Kwa mfano, badala ya kutumiana kadi za siku ya kuzaliwa, watoto wanaweza kuweka machapisho ya umma kwa akaunti za mtandao wa kijamii wa kila mmoja. Jumuiya za mtandaoni pia huwapatia watoto ufikiaji wa mfululizo wa kila mmoja, na inaweza kuleta ugumu wa kuheshimu mipaka.

Saidia mtoto wako kupitia jumuiya za mtandaoni kwa njia salama na nzuri kwa kwanza kuongea nao kuhusu uhusiano mwema. Iwapo ni kati ya marafiki, watu wa kawaida unaowafahamu au wengine muhimu, uhusiano mwema unajengwa kwa hisia-mwenzi na heshima. Msaidie mtoto wako kuzingatia jinsi watu wengine wanaweza kuhisi kabla ya kusambaza, kuchapisha au kutoa maoni katika maudhui mtandaoni. Wape mifano ya jinsi heshima inakaa mtandaoni: kutotoa maoni mabaya, kutochapisha picha za wengine bila ruhusa yao, na kutoshiriki gumzo, barua pepe au maudhui mengine yaliyoshirikiwa kibinafsi.

Zungumza na mtoto wako kuhusu jinsi ya kuweka mipaka hii na mingine katika uhusiano wao wa mtandaoni. Waelezee kuwa uhusiano ambapo mtu mwingine hawahudumii kwa hisia-mwenzi au heshima si mwema.

VIANZISHA MAZUNGUMZO KUHUSU UHUSIANO MWEMA:

- Unawezaje kufafanua uhusiano mwema kati ya marafiki? Je, ufafanuzi wako unabadilika iwapo ni uhusiano wa kimapenzi?
- Je, una marafiki wowote wanaokutumia ujumbe mara nyingi sana? Acha tujadiliane baadhi ya njia za kushughulikia hiyo. Kwa mfano, unaweza kuwaambia kwamba sitaki mpokee ujumbe wakati wa chakula cha jioni.
- Je, marafiki zako hujibu vipi unapowaomba wasisambaze picha zako mtandaoni? Huwa unafanya nini wasiposikiliza?

Vidokezo na Vianzisha Mazungumzo kwa Familia

KUMBUKA KUTHIBITISHA

Watu wengi wanatumia jumuiya zao za mtandaoni kama chanzo cha taarifa. Hata hivyo, si taarifa yote inayoshiriki-wa ni sahihi. Inaweza kuwa ngumu kwa mtu yeyote, ikiwa ni pamoja na watoto, kujua ni taarifa gani wana-faa kuamini. Hii ndiyo sababu sehemu muhimu ya uhusiano wa kidijitali na kujenga jumuiya nzuri za mtandaoni ni kuthibitisha maudhui kabla ya kushiriki. Raia wa kidijitali wakijua kwamba wanaweza kupata taarifa yenye sifa nzuri katika jumuiya ya kidijitali, huwa inasaidia katika kujenga uaminifu. Mfunze mtoto wako kuuliza maswali matano ya uthibitisho kabla ya kuamini au kushiriki maudhui mtandaoni:

1. Maudhui hayo yalitoka wapi?
2. Ni nani aliunda maudhui hayo?
3. Yaliundwa lini?
4. Yaliundwa wapi?
5. Yaliundwa kwa nini?

VIANZISHA MAZUNGUMZO KUHUSU KUTHIBITISHA TAARIFA:

- Kuna tofauti gani kati ya maoni na ukweli?
- Je, umewahi kuamini kitu ulichosoma mtandaoni, kisha kugundua baadaye kwamba ni uwongo? Ulifanya nini?
- Je, una marafiki wowote wa mtandaoni wanaoshiriki taarifa nyingi zisizo za ukweli? Unahisi vipi kuhusu hilo?

Vidokezo na Vianzisha Mazungumzo kwa Familia

WAONGOZE KWA HURUMA

Miingiliano ya mtandaoni inaweza kukosa ishara za kijamii zinazoweza kutasaidia kuamua jinsi watu wengine wanahisi tukiwa ana kwa ana. Bila ishara hizi, baadhi ya watoto wanaweza kusahau kwamba kuna mtu mwingine anayesoma na anakuwa na jibu la kihisia kwa maudhui wanayoshiriki mtandaoni. Kuwahimiza watoto kuwa na huruma kunaweza kusaidia katika kupunguza dhuluma mtandaoni kwa kuwasaidia kufikiria kuhusu hisia za watu wengine. Anza kwa kumfunza mtoto wako kutulia kabla ya kuchapisha maudhui mtandaoni. Wanafaa kujiuliza: “Je, nataka watu wahisi vipi kuhusu maudhui yangu?” na “Ni nani anaweza kuumiz-wa na maudhui haya?” Mkumbushe mtoto wako kwamba wanavyowahudumia watu mtandaoni haufai kuwa tofauti na wanavyofaa kuwahudumia nje ya mtandao.

VIANZISHA MAZUNGUMZO KUHUSU HISIA-MWENZI:

- Je, mtu yeyote amewahi kuelewa vibaya kitu ulichochapisha mtandaoni? Ulijibu vipi?
- Unafikiri ni kwa nini watu husema mtandaoni vitu ambavyo hawawezi kusema ana kwa ana?
- Umewahi kusoma mtandaoni maoni mabaya kuhusu mmoja wa marafiki zako? Yalifanya uhisi vipi? Ulifanya kitu chochote?

Vidokezo na Vianzisha Mazungumzo kwa Familia

KUWA RAIWA WA KIDIJITALI MWENYE KUJITUMA

Uhusiano wa kidijitali unahitaji kitendo. Watoto hawatakuwa na jumuiya nzuri mtandaoni isipokuwa wakichukua vitendo chanya na kukataa vitendo hasi. Iwapo mtoto wako atamwona mtu akichokozwa au akinyanyaswa mtandaoni, wasaidie kupata njia waliyo sawa nayo na kutoa usaidizi. Wanaweza kushiriki ujumbe wa kibinafsi au wa umma wa usaidizi au kauli ya jumla unaowahimiza watu kuwa wakarimu mtandaoni. Mtoto wako pia anafaa kuwa makini kwa taarifa yoyote inayoshirikiwa katika jumuiya yao ya mtandaoni inayoweza kuwa ya sifa nzuri au sahihi. Wanaweza kuchukua hatua kuthibitisha taarifa hiyo na kisha kushiriki matokeo na jumuiya hiyo huku bado wakiwa na heshima kwa mchapishaji asili.

Msaidie mtoto wako kujituma kuunda kitendo chanya mtandaoni. Kwa kuwa karimu na kuonesha huruma katika shughuli zao za kila siku mtandaoni, wanaweza kusaidia kuthibitisha kwamba kuwa mtu wa kuunga mkono na kuwaleta watu Pamoja ndiyo kawaida katika jumuiya yao ya mtandaoni. Mtoto wako pia anaweza kufanya kazi na marafiki zake nje ya mtandao kuhimiza tabia chanya. Kwa mfano, rafiki akishiriki kwamba wanapanga kumchokoza mtu mtandaoni, mtoto wako anaweza kuwahimiza kufanya chaguo tofauti.

VIANZISHA MAZUNGUMZO KUHUSU KUWA RAIWA WA KIDIJITALI ANAYEJITUMA:

- Utafanya nini ukiona mtu akichokozwa mtandaoni?
- Unaweza kuchukua vitendo vipi kuwahimiza watu kuwa karimu kwenye jumuiya yako ya mtandaoni?
- Utajibu vipi iwapo mtu alikuwa anashiriki taarifa isiyo sahihi mtandaoni kwa bahati mbaya? Na iwapo hawataitoa, hata baada ya wewe kuwaambia kuwa haikuwa sahihi?

Shughuli kwa Familia

KUJENGA HURUMA

Watu wanapozungumza ana kwa ana, tunatumia ishara za jamii kama vile toni ya sauti na ishara ya uso kufahamu kila mmoja. Katika miingiliano ya mtandaoni, ishara hizi hazipo, na inaweza kusababisha kuelewana visivyo. Shughuli hii itasaidia mtoto wako kufikiria kuhusu kile ambacho watu wengine wanamaanisha wanapochapisha maudhui mtandaoni.

1. Mwambie mtoto wako: **Anaposoma maudhui ambayo mtu amechapisha mtandaoni, ni muhimu kutodhani mabaya zaidi. Husaidia kutumia hisia-mwenzi. Jaribu kujiweka katika hali ya mtu huyo na ufikirie hoja wanayotaribu kutoa.**
2. Chagua mbinu ya midia ya mtandaoni inayowaruhusu watu kutoa maoni, kama vile gazeti la Makala au blogu la mtandaoni, na usome maoni ambayo watu wamechapisha. Unaweza pia kutumia kitengo cha barua kwa mhariri cha gazeti. Mtoto wako azingatie toni ya sauti ambayo mwandishi wa maoni angetumia iwapo waliyazungumza kwa sauti. Jaribu kusoma maoni katika toni ya sauti tofauti kuona iwapo inabadilisha maana.

CHANGAMOTO

Muulize mtoto wako zana ambazo watu wanatumia mtandaoni kuonyesha hisia, kama vile emoji, mizaha na herufi kubwa. Jaribu kutumia sentensi sawa kuonyesha hisia tofauti kwa kutumia ishara za hisia za mtandaoni. Kwa mfano, maana ya sentensi “napenda nywele zako” hubadilika vipi ikiwa a) herufi kuza zote; b) kando ya emoji ya kupepesa jicho; c) imeshirikiwa kama manukuu ya picha ya mtu aliye na nywele mbaya?

Shughuli kwa Familia

KUPATA VYANZO VYA UHAKIKA

Kushiriki taarifa kutoka vyanzo vyenye sifa zaidi ni sehemu muhimu ya kujenga uaminifu katika jumuiya za mtandaoni. Shughuli hii itamsaidia mtoto wako kujifunza jinsi ya kuthibitisha vyanzo vya taarifa wanayopata mtandaoni.

1. Muulize mtoto wako: **Unapoona taarifa mtandaoni, huwa unashangaa iwapo ni ya kweli?**
2. Mwambie mtoto wako: **Ni muhimu kutathmini chanzo cha taarifa hiyo kuona iwapo ina sifa nani ya kuaminika. Chanzo ni mtu, kampuni au shirika ambalo hushiriki taarifa. Unaposhiriki taarifa mtandaoni, unakuwa chanzo nawe pia. Iwapo unataka kuwa wa kuaminika, utajaribu kushiriki taarifa sahihi kutoka wavuti muhimu.**
3. Tembelea wavuti au jukwaa ambalo wewe au mtoto wako hutumia kupata taarifa. Chagua makala, blogu au sehemu ya maudhui yenye taarifa ili kutazama Pamoja.
4. Chapisha na utumie karatasi ya Njia tano za Kuthibitisha ili kuitathmini.

Baada ya kukamilisha karatasi ya orodha, zingatia kumsaidia mtoto wako kuunda kitu cha kuwakumbusha kuthibitisha vyanzo vya mtandaoni. Kwa mfano, wanaweza kutengeneza bango la maswali tano ya uthibitisho ili kupachika kwenye chumba chao au picha ya kidijitali ili kutumia kama picha ya mandharinyuma ya simu ya mkononi.

Kitini cha Mzazi

NJIA TANO ZA KUTHIBITISHA

Hizi hapa ni njia tano za kuhakikisha kuwa maelezo unayoyarejelea yanatoka kwa vyanzo vilivyothibitishwa unavyoweza kuamini kuwa sahihi.

ASILI

Je, unatazama maudhui asili?

CHANZO

Ni nani aliyeunda maudhui haya?

TAREHE

Maudhui haya yalinaswa lini?

ENEO

Maudhui haya yalinaswa wapi?

MSUKUMO

Ni kwa nini maudhui haya yalinaswa?
